

Результати опитування доводять, що під час волонтерської практики студентів відбуваються зміни у світогляді, баченні себе та оточуючих, усвідомленні свого місця в сім'ї, колективі, соціумі. Слід визначити, що 94% опитаних вказали на доцільність проведення волонтерської практики. На першому курсі та визнали її великий виховний вплив на професійне становлення майбутнього фахівця.

Таким чином, ми можемо зробити **висновок**, що участь у волонтерській діяльності дає можливість студентській молоді само реалізуватися, з однієї сторони, відчутти себе причетними до участі в державних справах – з другої, набутти необхідних професійних якостей – з третьої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочарова В.Г. Педагогика социальной работы. – Изд-во Аргус, 1994. – 208 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Учебник для вузов / изд-е 2-ое, доп., перераб. – М.: Узд. Корпорация Логос, 1999. – 384с.
3. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения. – М., 1982. – С. 595.
4. Климов Е.А. Психологические основы выбора профессии. – М., 1986.- 197с.
5. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посібник / Л.Г.Коваль, І.Д.Зверева, С.Р.Хлебнік. – К.: ІЗМН, 1997. - 390с.
6. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения. – М., 1990. – 210с.
7. Мищик Л.И. Профессиональная подготовка социального педагога / Л.И. Мищик. Запорожье: ИПК „Запоріжжя”, 1996. - 102 с.
8. Перуанський С.С. О сложности простоты. О простоте сложности: Пед. беседы: Книга для учителя. - М.: Просвещение, 1993. – 48 с.
9. Социальная педагогика : Курс лекций / под общей ред. М.А. Галагузовой. – М.: Гуманит.изд. центр ВЛАДОС, 2000. - С.28-30.
10. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К.: ДЦССМ, 2002. – 530с. Соціальна робота. Книга 4. - С.371.

УДК 159.9:008:371.134:331

*О.Г. Видра,
м. Київ*

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Питання морально-професійного становлення студентів в процесі особистісного і професійного розвитку є ключовими в теорії та практиці роботи вищого навчального закладу щодо становлення майбутнього вчителя-професіонала. Саме в процесі навчання у вузі відбувається первинне „засвоєння” професії, визначається життєва та світоглядна позиція молодої людини, вивчаються індивідуальні засоби діяльності, форми поведінки та спілкування, формується розвивається професійна культура студентів, зокрема, їх професійна психологічна культура.

Професійна психологічна культура визначається специфікою в певній сфері діяльності особистості, у нашому випадку – діяльності педагога. Звичайно, вона притаманна вчителям всіх спеціальностей, але при цьому має особливості відповідно до кваліфікації. Тому важливо їх віднайти і врахувати стосовно майбутнього вчителя трудового навчання.

Історичний аналіз наукового простору свідчить про те, що розвиток психологічної культури як наукової категорії почав свій відлік лише в середині 1900-х років ХХ ст.. Серед відомих в галузі дослідження психологічної культури є праці видатних науковців В.І. Войтко, В.О. Сухомлинського, О.О. Бодальова, В. Мелешко, О.Я. Березіної та ін.. Дослідження Відділу психології трудової і професійної підготовки Інституту педагогіки і психології професійної освіти НАН України на основі праць В.В. Рибалки, П.С. Перепелиці, В.І. Панченка, В.В. Становських, Д.Ф. Крюкової, М.В. Бастуна, О.М. Ігнатюк дозволили запропонувати рефлексивно-ціннісно-креативний підхід до вивчення психологічної культури [5, с.164]. Згідно з підходу природою психологічної культури вважаються вищі психологічні цінності, специфікована система яких призводить до усвідомлення, рефлексії і творчості може визначати і основу професійної психологічної культури майбутнього вчителя праці.

Відповідно поставленій проблемі і на основі вказаного підходу, ми провели констатуюче дослідження, результати якого дозволили виявити структуру і фактори, від яких залежить розвиток професійної культури майбутніх вчителів трудового навчання [1, 2]. Це дало можливість припустити, що професійно-особистісний розвиток і розвиток професійної психологічної культури майбутніх вчителів трудового навчання пов'язані між собою і взаємозалежні крізь відповідну систему цінностей, яка проявляється в культурно-психологічних прагненнях та їх реалізації в навчально-професійній діяльності, а також те, що розвиток професійної психологічної культури майбутніх вчителів базується на усвідомленні ними відповідних психологічних цінностей, їх рефлексії і творчості. Тому метою подальшого дослідження ми вважали розробити концептуальну модель розвитку психологічної культури майбутнього вчителя трудового навчання та дослідити її ефективність.

В констатуючому дослідженні на основі розробленої нами методики [1] вимірювали рівні розвитку одинадцяти культурно-психологічних прагнень та ступенів реалізації студентами педагогічно-індустріальних факультетів в процесі особистісно-професійної підготовки. Результати методики свідчать про достатньо базові рівні сили культурно-психологічних прагнень і ступенів їх реалізації, що вказує на доволі стійку загальну елементарну (75% студентів) і базову (17,1% студентів) психологічну культуру майбутніх вчителів праці [1]. Однак динаміка її розвитку у студентів з другого по четвертий-п'ятий курси навчання свідчить про розвиток лише сили культурно-психологічних прагнень, що призводить до дисгармонійного культурно-психологічного функціонування і, відповідно, до середніх значень з усіх культурно-психологічних прагнень, лише базову, а іноді елементарну, психологічну культуру студентів.

Аналіз кореляцій результатів паралельного дослідження індивідуально-психологічних особливостей і професійних здібностей та якостей студентів [1] з

рівнем розвитку їх професійної психологічної культури вказав на зв'язок між реалізацією відповідних культурно-психологічних прагнень і відповідних якостей особистості за В.В. Рибалкою [6].

На основі таких даних зміст формуючого експерименту заключався в переорієнтації культурно-психологічних цінностей студентів на перші позиції системи ціннісних орієнтацій в процесі їх особистісно-професійної підготовки, проектуванні у студентів власної системи професійних культурно-психологічних якостей і здібностей, їх розвитку на рівні усвідомлення рефлексії культурно-психологічного функціонування; творчості професійних цінностей і подальшому їх розвитку в культурно-психологічних прагненнях і реалізації в процесі професійної діяльності студентів. Таким чином, модель розвитку професійної психологічної культури структурно включає в себе:

1. **Вивчення** професійної психологічної культури – усвідомлення передислокації професійно-психологічних цінностей на перші позиції, рефлексія студентами в процесі особистісно-професійної підготовки.

2. **Проектування** студентами системи професійних культурно-психологічних якостей і системи їх розвитку.

3. **Розвиток** професійно-психологічних цінностей як культурно-психологічних якостей і здібностей студентів в процесі їх професійної підготовки, самоактуалізація психологічних цінностей, закріплення набутих психологічної культури.

4. Створення нових професійно-психологічних цінностей – їх **творчість** перехід на якісно новий процесуальний рівень **вивчення**, подальшого самопроектування і саморозвитку професійної психологічної культури.

Реалізація складових моделі відбувалася крізь систему методів формуючого впливу, які поділялися на:

1. Методи емоційно-інформаційного впливу, метою застосування яких було створення певних психологічних умов емоційного рівня для можливого подальшого інформаційного впливу на систему професійних цінностей студентів (психологічні вправи емоційного спрямування, психологічна гра, лекції, бесіда).

2. Проектні методики, які забезпечували проектування в свідомості студентів системи особистісно-професійних культурно-психологічних якостей і здібностей на основі відповідних цінностей (написання творів-роздумів, рефлексивні вправи).

3. Методи розвитку рефлексії культурно-психологічних цінностей, розвитку професійно-психологічної і педагогічної спрямованості; актуалізації розвитку інтелектуального потенціалу студентів; розвитку особистісно-професійної орієнтації (психологічні вправи, тренінги).

4. Методи активізації і реалізації творчості культурно-психологічних цінностей студентів (творчий тренінг).

Після впровадження вказаної системи методів в процес особистісно-професійної підготовки студентів педагогічно-індустріальних факультетів ми здійснили поперечний зріз, результати якого (табл. 1, рис. 1) засвідчили наступне:

насамперед, в порівнянні з контрольною, в експериментальній групі на першій емоційно-інформаційного впливу відбувся розвиток культурно-психологічних прагнень з базового до досконалого рівня, що засвідчило передислокацію психологічних цінностей на перші позиції в системі професійних ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів праці;

відбулися зміни в розвитку ступенів реалізації культурно-психологічних прагнень: якщо в контрольній групі зміни складають максимум 3–4% і не мають істотного впливу, то в експериментальній групі зміни сягають приблизно 7% і вказують на досконалий (лише іноді базовий – 7% студентів) рівень розвитку;

різниця між показниками сили прагнень та їх реалізації в експериментальній групі студентів не перевищує 0,85 (найбільша різниця відповідних рівневих балів між шкалами А і Б), що вказує на досконалу професійну психологічну культуру студентів та їх гармонійне культурно-психологічне функціонування навчально-професійній діяльності;

Таблиця 1
Показники розвитку культурно-психологічних прагнень та їх реалізації в навчально-професійній діяльності студентів педагогічно-індустріальних факультетів до і після експерименту

Культурно-психологічна цінність	До експерименту																							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	PK												
Сила прагнень	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B								
Рівень реалізації	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B								
Різниця																								
Середнє значення	2,1	1,9	2,1	1,95	2,9	2,1	2,1	2	1,9	1,6	2,91	2	2,71	1,69	2,1	2	2,12	1,54	1,97	1,25	2,9	2,87	2,34	1,9
Середнє значення	2,1	1,9	2,4	2,1	2,9	2,4	2,3	2	2,5	2,1	2,91	2	2,8	2,4	2,7	2,5	2,2	1,7	2,29	1,9	3	2,87	2,55	2,17
Різниця	4,31	3,96	4,2	3,69	4,4	4	4,34	4,1	4,2	3,9	4,5	4,05	4,61	4,21	4,3	3,6	4,51	3,59	4,31	4,11	4,29	4	4,36	3,93

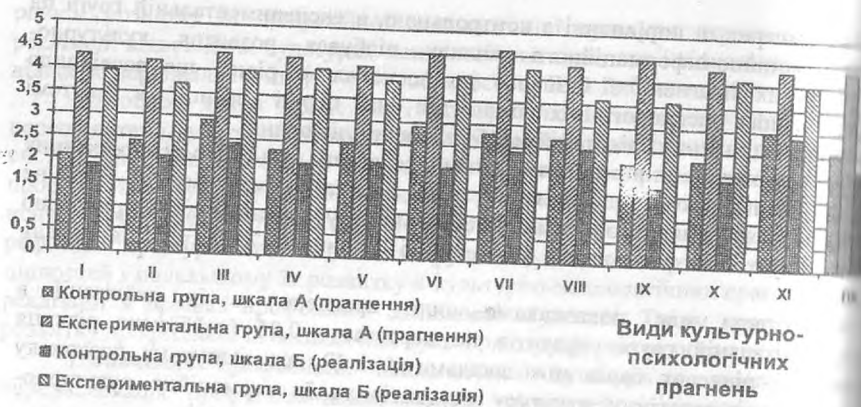


Рис. 1. Порівняльна діаграма розвитку професійної психологічної культури контрольної та експериментальної груп майбутніх вчителів трудового навчання

- кореляційний аналіз результатів дослідження індивідуальних типологічних особливостей студентів вказує на взаємозв'язок розвитку реалізації культурно-психологічних прагнень та розвитку системи відповідних професійних здібностей і якостей майбутніх вчителів праці (з коефіцієнтами кореляції не нижче 0,45), що підтверджує наше перше припущення;

- факторний аналіз результатів формуючого експерименту дозволив виділити 6 факторів, які впливають на розвиток професійної психологічної культури майбутніх вчителів праці: фактор усвідомлення культурно-психологічних цінностей; фактор рефлексії цінностей; фактор професійної спрямованості; фактор інтелектуальної активності; фактор гуманістичної спрямованості; фактор творчості цінностей, що підтвердило наше друге припущення і дало можливість більш точно узгодити структуру професійної психологічної культури майбутніх вчителів трудового навчання.

Таким чином, ми досягли поставленої мети щодо розвитку професійної психологічної культури майбутніх вчителів трудового навчання і на основі отриманих результатів з'ясували те, що дійсно професійно-особистісний розвиток і розвиток професійної психологічної культури студентів пов'язані між собою і взаємозалежні крізь відповідну систему цінностей, яка також відіграє роль зв'язкового елемента психологічної сторони особистісного професійного розвитку. При цьому розвиток професійної психологічної культури студентів як такий залежить не тільки від засвоєння психологічних знань на інформаційному рівні, але й вимагає їх усвідомлення як цінностей, рефлексії і творчості крізь професійно-психологічну, особистісно-орієнтовану спрямованість та інтелектуальну активність майбутніх вчителів праці.

Література:

1. Видра О.Г. Психологічна культура майбутніх вчителів трудового навчання: формування та розвиток // Розвиток психологічної культури учнівської молоді в системі професійної освіти: Навчально-методичний посібник / За ред. В.В. Рибалки. - К.: ЦПО АПН України, 2005. С. 206 - 223.
2. Видра О.Г. Структура професійної психологічної культури особистості трудового вчителя трудового навчання // Вісник ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка. Випуск 29. - Педагогічні науки: Збірник наукових праць - Чернівці: ЧДПУ, 2005. - №29. - С. 85-88.
3. Войтко В.І. Про психологічну культуру вчителя. К., „Знання”, 1974. - 47с.
4. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / За ред. Карпенки О.Г., Рибалки В.В. - Хмельницький: ТУП, 2001. - 330 с.
5. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології: Навчально-методичний посібник. - К.: Ніка-Центр. 2003. - 204с.
6. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: Монографія. - К.: Деміург, 1998. - 160 с.
7. Чепелева Н.В. Психологічна культура майбутнього вчителя. - К.: Т-во „УРСР”, 1989. - 32 с. - (Сер. 7 „Педагогічна”; №8)

78.013.42:159.922.27

О. Г. Карпенко,
м.Київ

СТВОРЕННЯ КОМФОРТНОГО СОЦІОСЕРЕДОВИЩА
У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
СТУДЕНТІВ

Успішне формування професійних і особистісних якостей соціального працівника цілком можливе за умови зміщення акценту з зовнішнього психологічного управління до самоуправління даним процесом. Це можна досягти лише на рівні суб'єкт-суб'єктних відносин, які опосередковують інформаційно-технологічний підхід у навчанні студентів. Водночас це вимагає взаємне пристосування особистості студента до соціального середовища університету.

Метою даної статті є висвітлення двосторонньої взаємодії суб'єктів психологічного процесу, розкриття необхідності створення такого соціального середовища, яке б за своєю структурою і багатоваріативністю методів форм впливу на особистість, дозволяло добирати відповідні форми й методи впливати на особистість у ВНЗ. Такий підхід до вирішення проблеми потребує здійснення деяких заходів:

а) посилення змісту і якості підготовки соціально-гуманітарної складової майбутнього соціального працівника, що може здійснюватись за рахунок гуманітарних дисциплін, посилення їх соціальної значущості та створення нових курсів на основі міждисциплінарних взаємозв'язків, що слугує новим імпульсом у розвитку комфортного соціосередовища ВНЗ;